

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Ε. Αιματίδου-Αργυρίου, Δελφοί (Εκδ. Σπ. Μελετζής, 2003)
Μ. Ανδρόνικος, Δελφοί (Εκδοτική Αθηνών, 2001)
Π. Ζέρβας, Δελφοί και μαντείο (Εκδ. Μακρή, 2004)
Μ. Καραμπατέα, Αρχαιολογικός Οδηγός των Δελφών (Εκδ. Αδάμ, 1990)
Χρ. Καρούζος, Δελφοί (Εκδ. Ερμής, 1974)
Ρ. Κολώνια, Το αρχαιολογικό Μουσείο των Δελφών (Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων, 2009)
Λ. Κοντηρά, Πρώτη γνωριμία με τους Δελφούς του Απόλλωνα (Εκδοτική Αθηνών, 1996)
Ι. Κωνσταντίνου, Δελφοί. Το μαντείο και ο ρόλος του στην πολιτικο-κοινωνική ζωή του αρχαίου ελληνισμού (Εκδ. Hannibal. χ.χ.)
Β. Πεντάζος, Μαρία Σαρλά, Δελφοί (Εκδ. Β. Γαννίκος-Β. Καλδής, 1984)
Β. Πετράκος, Δελφοί (Εκδ. Κλειώ, 1977)
Φ. Πέτσας, Δελφοί. Τα Μνημεία και το Μουσείο (Εκδ. Κρήνη, 1983)
Γ. Σιδηρόπουλος, Δελφοί. Ο τελευταίος χρησμός (Εκδ. Μαλλιάρης Παιδεία, 2007)
- Γ. Klaffenbach, Ελληνική επιγραφική (Εκδ. Παπαζήσης, 2003)
Μ. Guarducci, Η ελληνική επιγραφική (Εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2008)
Α. G. Woodhead, Η μελέτη των ελληνικών επιγραφών (Εκδ. Παπαζήσης, 2009)
Χ. Κριτζάς, Η ελληνική γραφή (ΥΠΠΟ, 2002)

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ι' Εφορεία Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων

Εκπαιδευτικά Προγράμματα

ΔΕΛΦΟΙ

τηλ.: 22650 82313 / 82346

fax.: 22650 82966

email: iepka@culture.gr

www.yppo.gr

ISBN 978-960-88327-1-8

ΜΕΛΕΤΗ - ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Νίκος Πετρόχειλος - Αθανασία Ψάλτη
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ - ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Σταματία Μαμούτου

Η έκδοση επιχορηγείται από το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ι' Εφορεία Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων

"ιστορίες πίσω από τα γράμματα"
μελετώντας τις επιγραφές των Δελφών...

Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα
για Μαθητές Γυμνασίου

ΤΟΝ ΑΞΙΟΛΟΓΩΤΑΤΟΝ ΑΜΦΙ
ΚΤΥΟΝΑ ΓΕΝΟΜΕΝΟΝ ΠΥΘΙ
ΑΔΙ ΜΑΡΟΥΑΠΠΙΟΝ ΔΟΚΙΕ
ΤΙΟΝ ΛΟΥΚΙΟΝ ΝΕΙΚΟΠΟ
ΛΕΙΤΗΝ ΔΙΑΤΕΙΘΟΥΣ ΕΙΡΗ
ΚΕΙΑΝ ΚΑΙ ΔΙΑΤΗΝ ΣΠΟΥΔΗΝ
ΝΕΝΕΔΕΙΞΑΤΟΥ ΠΕΡΤΗΣ ΣΕ
ΜΝΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΛΕΩΝΟΣ ΤΩΝ
ΜΕΤΑΛΛΩΝ ΠΥΘΙΩΝ ΠΡΟΙΚΑ
ΠΡΕΣΒΕΥΣΑΝΤΑ ΟΙΚΕΙΟΙΣ
ΤΕ ΝΕΣΙΝΑΜΕΝΟΙ
ΑΙ ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΣ ΑΝΑ
ΣΤΑΣ

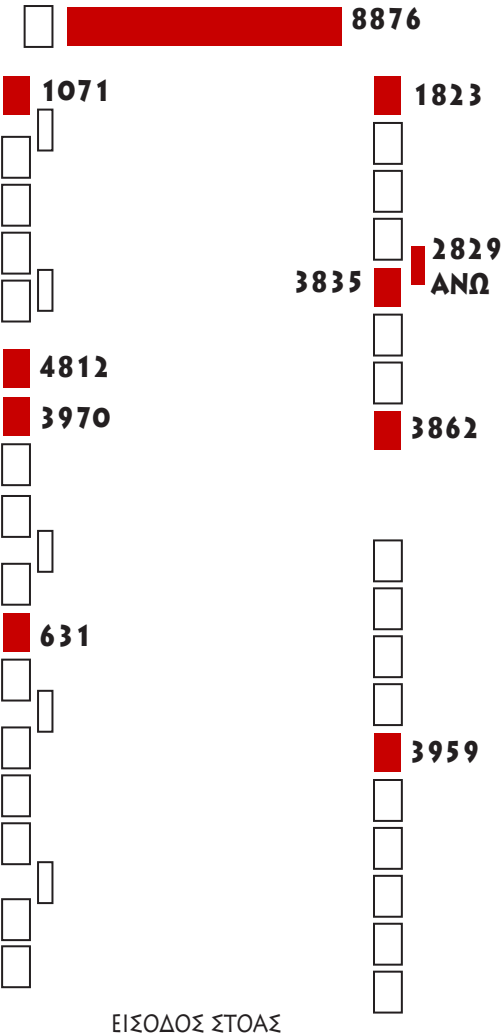
Δελφοί 2011

Αρ. ευρ. 1445, αρχές του 2ου αι. μ.Χ.

Βάση του Αμφικτύονα Μ.Ουλπίου Δοκητίου Λουκίου

- Αρ. ευρ. 3959, 87-91 μ.Χ.
ΕΝΑ ΕΞΑΙΡΕΤΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ: οι κρήνες των Δελφών
- Αρ. ευρ. 3862, 246 π.Χ.
Η ΔΕΛΦΙΚΗ ΑΜΦΙΚΤΥΟΝΙΑ: οι απαρχές της διακρατικής
συνεργασίας
- Αρ. ευρ. 3835, αρχές του 4ου αι. π.Χ.
ΒΑΘΡΟ ΤΟΥ ΘΑΣΙΟΥ ΠΥΓΜΑΧΟΥ ΘΕΑΓΕΝΗ: ένας λαοφίλητος και
πολυνίκης αθλητής της αρχαιότητας
- Αρ. ευρ. 2829, 337-327 π.Χ.
ΟΙ ΔΕΛΦΟΙ ΤΙΜΟΥΝ ΕΝΑΝ ΦΙΛΟΣΟΦΟ: η αριστοτελική διάνοηση
- Αρ. ευρ. 1823, β' τέταρτο του 1ου αι. μ.Χ.
Ο ΕΡΜΗΣΙΑΝΑΞ ΑΠΟ ΤΙΣ ΤΡΑΛΛΕΙΣ ΑΦΙΕΡΩΝΕΙ ΣΤΟΝ ΑΠΟΛΛΩΝΑ ΤΑ
ΑΓΑΛΜΑΤΑ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΚΟΡΩΝ ΤΟΥ: εκδήλωση ισότητας των φύλων
- Αρ. ευρ. 8876, 3ος αι. π.Χ.
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΘΕΑΡΟΔΟΚΩΝ: διπλωματία και διοικητική
οργάνωση στο ιερό των Δελφών
- Αρ. ευρ. 1071, 1ος αι. μ.Χ.
ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ: η ανακήρυξη της ελευθερίας στο
ιερό
- Αρ. ευρ. 4812, αρχές του 2ου αι. π.Χ.
ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΤΗΣ ΠΡΑΞΟΣ ΣΤΟΝ ΑΠΟΛΛΩΝΑ: απόπειρα δολοφονίας
πολιτικού ανδρός στην αρχαιότητα
- Αρ. ευρ. 3970, τέλη του 5ου ή αρχές του 4ου αι. π.Χ.
ΠΡΟΣΦΟΡΕΣ ΣΤΟ ΙΕΡΟ: η χρησιμοδοσία, οι ιερείς και οι
μάντεις
- Αρ. ευρ. 631, περίπου 340 π.Χ.
ΟΙ ΜΙΛΗΣΙΟΙ ΤΙΜΟΥΝ ΤΟΥΣ ΣΑΤΡΑΠΕΣ ΙΔΡΙΕΑ ΚΑΙ ΑΔΑ:
το βασίλειο της Καρίας και το Μαυσωλείο της Αλικαρνασσού

ΚΑΤΟΨΗ ΤΗΣ ΕΠΙΓΡΑΦΙΚΗΣ ΣΤΟΑΣ
ΤΗ. ΗΟΜΟΛΛΕ

ΕΙΣΟΔΟΣ ΣΤΟΑΣ

Εισαγωγή

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ιστορίες πίσω από τα γράμματα: μελετώντας τις επιγραφές των Δελφών» σχεδιάστηκε με σκοπό την εξοικείωση των μαθητών του Γυμνασίου με την αρχαία επιγραφική και την κατανόηση της συμβολής της για την τεκμηρίωση της ιστορίας και τη συγκρότηση της συλλογικής μνήμης. Στο παρόν έντυπο παρουσιάζονται και σχολιάζονται ορισμένες από τις σπουδαιότερες επιγραφές των Δελφών, οι οποίες εκτίθενται στην Επιγραφική Στοά του αρχαιολογικού Μουσείου Δελφών που φέρει το όνομα του Γάλλου αρχαιολόγου Θεόφилου Homolle, πρώτου Διευθυντή ανασκαφών των Δελφών.

Πρόσωπα που έζησαν ή ανήκουν στη σφαίρα του μύθου, όπως η Νύμφη Κασταλία, οι Πυλαγόρες της Δελφικής Αμφικτυονίας, ο πυγμαχός Θεαγένης, ο φιλόσοφος Αριστοτέλης, ο Ερμησιάναξ από τις Τράλλεις, οι διπλωμάτες θεαροδόκοι, οι εκατοντάδες απελεύθεροι, η δολοπλόκος Πραξώ, η μάντισσα Πυθία και οι Σατράπες της Καρίας μας ξεναγούν σε γνωστές και άγνωστες πτυχές της ιστορίας του ξακουστού μαντείου της αρχαιότητας που ιδρύθηκε από τον Πύθιο Απόλλωνα στους Δελφούς. Τα πρόσωπα αυτά, αποκτώντας σάρκα και οστά, γίνονται αφορμή να γνωρίσουν οι μαθητές σημαντικά μνημεία του αρχαιολογικού χώρου των Δελφών, όπως την κρήνη Κασταλία, το ναό του Απόλλωνα, το Στάδιο και το Γυμνάσιο, το ανάθημα του Κρατερού ή τον μεγάλο πολυγωνικό τοίχο, αλλά και να λάβουν πληροφορίες ή ιδέες για περιήγηση σε άλλους σπουδαίους αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία της χώρας μας, όπως η Πέλλα, η Βεργίνα και το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

Οι «Ιστορίες πίσω από τα γράμματα» δίνουν επίσης το έναυσμα να συζητηθούν στο σχολείο κρίσιμοι προβληματισμοί της σημερινής κοινωνίας σχετικά με τη διαχείριση των υδάτινων πόρων, τη λειτουργία των διακρατικών συνεργασιών, τους κινδύνους που εγκυμονεί η χρήση των αναβολικών ουσιών στον αθλητισμό, την ισότητα των φύλων, το σύγχρονο δουλεμπόριο, την αρχιτεκτονική και τη γλυπτική ως μέσον πολιτικής προπαγάνδας, τα ανθρώπινα δικαιώματα κ.α.

Η συμβολή του συναδέλφου Ν. Πετρόχειλου, διδάκτορας της Επιγραφικής, υπήρξε ουσιαστική για το σχεδιασμό και τη συγγραφή του εντύπου. Και οι δύο ευχαριστούμε θερμά το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και την αρχιτέκτονα Σταματία Μαμούτου.

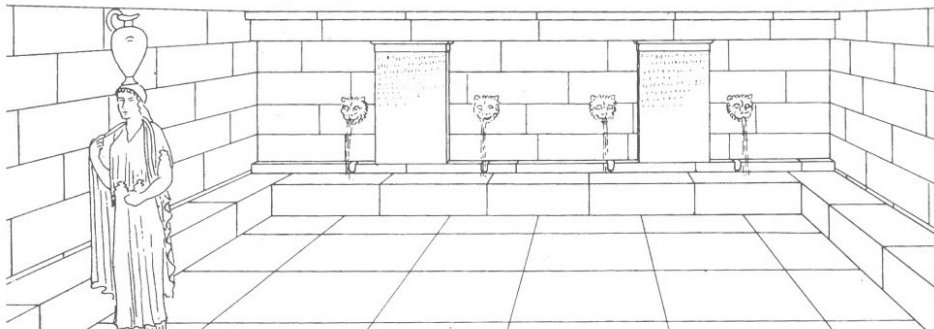
Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ιστορίες πίσω από τα γράμματα: μελετώντας τις επιγραφές των Δελφών» αφιερώνεται στον Dominique Mulliez ο οποίος επιμελήθηκε το εποπτικό υλικό της Επιγραφικής Στοάς Homolle του αρχαιολογικού Μουσείου Δελφών.

ΕΝΑ ΕΞΑΙΡΕΤΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ: οι κρήνες των Δελφών

Η σημαντικότερη πηγή των Δελφών ήταν η Κασταλία. Το καθαρτήριο νερό της ανέβλυζε από τους πρόποδες της Φαιδριάδας Υάμπειας και έρεε στο στενό φαράγγι, όπου σύμφωνα με το μύθο φώλιαζε ο τρομερός φύλακας του μαντείου, ο γιος της Γης, Πύθων. Η ομώνυμη λιθόκτιστη κρήνη οικοδομήθηκε στο κράσπεδο του δρόμου που οδηγούσε στο τέμενος του Απόλλωνος, στις αρχές του 6ου αι. π.Χ. Τροφοδοτούσε το ιερό μαντείο με νερό, το οποίο χρησίμευε για τον εξαγνισμό ανεξαιρέτως όλων, όσοι εισέρχονταν στο ιερό. Σύμφωνα με τις τοπικές παραδόσεις η πηγή έλαβε το όνομά της είτε από τον τοπικό ήρωα Καστάλιο είτε από τη νύμφη Κασταλία, κόρη του ποταμού Αχελώου.

Κατά τη χρήση της στο πέρασμα των αιώνων η Κασταλία κρήνη των αρχαϊκών χρόνων, που μνημονεύεται από τον Ηρόδοτο, τον Πίνδαρο και πολλούς άλλους ποιητές, υπέστη πολλές επισκευές και μετατροπές. Το νερό διοχετευόταν στο κεντρικό τμήμα της δεξαμενής μέσω λαξευμένου υδαταγωγού. Η πρόσοψη του κεντρικού θαλάμου ήταν διακοσμημένη με ημικίονες και τέσσερις ή, ίσως, επτά χάλκινους κρουνοί σε σχήμα λεοντοκεφαλής. Στο χώρο μπροστά από τον κεντρικό θάλαμο είχε διαμορφωθεί πλακόστρωτη αυλή σε χαμηλότερο επίπεδο με λίθινα θρανία κατά μήκος των τοίχων. Τον 1ο αι. π.Χ. η κρήνη των αρχαϊκών χρόνων αντικαταστάθηκε από μία άλλη κατασκευή στο βάθος του βράχου και σε απόσταση πενήντα περίπου μέτρων. Η νεότερη κρήνη είναι εξ ολοκλήρου λαξευμένη στο φυσικό παρόλitho και γι' αυτό συχνά καλείται «κρήνη του βράχου». Έχει όμοιο σύστημα συγκέντρωσης και παροχής του νερού με την αρχαϊκή Κασταλία. Επί Τουρκοκρατίας μία από τις τρεις μεγάλες κόγχες μετατράπηκε σε αψίδα μικρής εκκλησίας η οποία ήταν αφιερωμένη στον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο.

«Ψηλά στο σπίτι με τις κληματίδες
Τα δετὰ τριαντάφυλλα, το νερό που κρυνώνει.
Πάντα εσύ το πέτρινο άγαλμα και πάντα εγώ
η σκιά που μεγαλώνει.
Το γερό παντζούρι εσύ, ο αέρας που το
ανοίγει εγώ.
Επειδή σ' αγαπώ και σ' αγαπώ...»

Ο. Ελύτης, Μονόγραμμα III

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ:

1. ΜΕ ΑΦΕΤΗΡΙΑ ΤΗΝ ΚΑΣΤΑΛΙΑ (ΓΙΑ ΛΟΓΟΥΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΒΡΑΧΟΠΤΩΣΕΙΣ Η ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΚΡΗΝΗ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΕΠΙΣΚΕΨΙΜΗ) ΝΑ ΚΑΝΕΤΕ ΕΝΑΝ ΟΜΟΡΦΟ ΠΕΡΙΠΑΤΟ ΕΩΣ ΤΟ ΝΑΟ ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ.
2. ΝΑ ΒΡΕΙΤΕ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΓΙΑ ΑΛΛΕΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΚΡΗΝΕΣ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ, ΟΠΩΣ ΤΗΝ ΚΑΣΣΟΤΙΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΕΡΝΑ.
3. ΝΑ ΣΥΖΗΤΗΣΕΤΕ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ ΣΑΣ ΤΑ ΑΓΑΘΑ ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ. ΣΕ ΠΟΙΕΣ ΝΕΕΣ ΠΗΓΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΣΥΝΕΙΣΦΕΡΕΙ.
4. ΝΑ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΕΤΕ ΜΙΑ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΣΑΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΥΔΑΤΙΝΩΝ ΠΟΡΩΝ.
5. ΝΑ ΕΠΙΣΚΕΦΘΕΙΤΕ ΤΟΥΣ ΝΕΡΟΜΥΛΟΥΣ ΣΤΟΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΕΛΑΙΩΝΑ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ.
6. ΝΑ ΕΝΤΟΠΙΣΕΤΕ ΣΤΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΟ ΝΕΡΟ.

Τμήμα γωνιακής σίμης με υδρορρόη - λεοντοκεφαλή,
Αρχαιολογικό Μουσείο Δελφών

Η ΔΕΛΦΙΚΗ ΑΜΦΙΚΤΥΟΝΙΑ:

οι απαρχές της διακρατικής συνεργασίας

Ο όρος Αμφικτύονες ή Αμφικτίονες σήμαινε αρχικά αυτούς που κατοικούν γύρω (αμφί+κτίζω). Θεσμός αρχαιότερος της εμφάνισης της πόλης-κράτους, η Αμφικτυονία αποτελούσε συνένωση γειτονικών φυλετικών ομάδων που αρχικά είχε μόνο θρησκευτικό αλλά σταδιακά απέκτησε και πολιτικό χαρακτήρα. Την Αμφικτυονία της Κεντρικής Ελλάδος αποτελούσαν δώδεκα φυλές, κάθε μία από τις οποίες διέθετε δύο ψήφους στο συνέδριο που συγκροτούσαν οι 24 αντιπρόσωποί τους, οι Ιερομνήμονες, οι Πυλαγόρες, ένας γραμματέας, ένας ιεροκήρυκας και η αμφικτυονική Εκκλησία. Οι Ιερομνήμονες εκλέγονταν με κλήρο, σχημάτιζαν το συμβούλιο της διοίκησης και ήταν υπεύθυνοι για όλα τα θέματα του ιερού, όπως για τη διαφύλαξη της ιερής εκεχειρίας. Οι Πυλαγόρες ή Αγοραρτοί ήταν οι αντιπρόσωποι των Αμφικτυονικών πόλεων, οι οποίοι εκλέγονταν κάθε χρόνο και ήταν επιφορτισμένοι με την προάσπιση των συμφερόντων των πόλεων τους στο συνέδριο της Αμφικτυονίας. Η αμφικτυονική Εκκλησία δεν είχε καμία δύναμη, καθήκον της ήταν μόνο να εκδίδει ψηφίσματα. Ο Αθηναίος ρήτορας Αισχύνης, Πυλαγόρας των Αθηναίων το 339 π.Χ., διέσωσε τον όρκο των Αμφικτυόνων.

«...μέσα στα ερείπια αυτά που ζούσα, εσωζόντανε προαίωνια μια σπίθα, οπού εάν την αναρριπίζαμε με υπομονή, με πρόγραμμα και πίστη, θα μπορούσε κάποιαν ώρα ν' αναδώσει ένα φως πραγματικά παγκοσμικό.»

Άγ. Σικελιανός, *Η Δελφική ένωση*

Αργυρός στατήρας Αμφικτυονίας 336-5 π.Χ.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ:

1. ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ ΕΙΧΑΝ ΙΔΡΥΘΕΙ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΜΦΙΚΤΥΟΝΙΕΣ. ΝΑ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΤΕ ΤΙΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥΣ.
2. Η ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΙ Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΜΦΙΚΤΥΟΝΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΔΥΟ ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΠΑΝΩ ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟΤΕΛΕΙ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΗ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΕΙΡΗΝΙΚΗΣ ΔΙΕΥΘΕΤΗΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΕ ΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΛΑΟΥΣ. ΑΠΟ ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΑΠΟΨΗ Η ΔΕΛΦΙΚΗ ΑΜΦΙΚΤΥΟΝΙΑ (ΚΑΙ ΑΡΓΟΤΕΡΑ ΣΕ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΗ ΚΛΙΜΑΚΑ ΤΑ ΛΕΓΟΜΕΝΑ «ΚΟΙΝΑ»), ΣΤΑΘΗΚΑΝ ΟΙ ΠΡΟΔΡΟΜΟΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ, ΟΠΩΣ Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΕΘΝΩΝ, Ο ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ. ΝΑ ΣΥΖΗΤΗΣΕΤΕ ΣΕ ΠΟΙΟ ΒΑΘΜΟ Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΧΕΙ ΒΟΗΘΗΣΕΙ ΤΙΣ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ΚΑΙ ΝΑ ΘΕΣΕΤΕ ΑΛΛΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΓΚΗ ΣΥΝΥΠΑΡΞΗΣ ΤΩΝ ΛΑΩΝ ΣΕ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥΣ ΠΕΡΑΝ ΤΩΝ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ ΣΥΝΟΡΩΝ ΤΟΥΣ.
3. ΝΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΤΕ ΩΣ ΟΜΑΔΑ ΤΟΝ ΟΡΚΟ ΠΟΥ ΘΑ ΘΕΛΑΤΕ ΣΗΜΕΡΑ ΝΑ ΔΙΕΠΕΙ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.
4. ΠΟΙΕΣ ΗΤΑΝ ΟΙ ΔΩΔΕΚΑ ΦΥΛΕΣ ΤΗΣ ΠΥΛΑΙΟΔΕΛΦΙΚΗΣ ΑΜΦΙΚΤΥΟΝΙΑΣ; ΝΑ ΠΕΡΙΓΡΑΦΕΤΕ ΤΟΝ ΑΡΓΥΡΟ ΣΤΑΤΗΡΑ ΠΟΥ ΕΚΟΥΣΕ Η ΑΜΦΙΚΤΥΟΝΙΑ.
5. Ο ΑΓΓΕΛΟΣ ΚΑΙ Η ΕΥΑ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ ΟΡΑΜΑΤΙΣΤΗΚΑΝ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΜΙΑΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΑΜΦΙΚΤΥΟΝΙΑΣ, ΥΠΟ ΤΗ ΣΚΕΠΗ ΤΗΣ ΟΠΟΙΑΣ ΘΑ ΕΓΚΑΘΙΔΡΥΟΤΑΝ Η ΕΙΡΗΝΗ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ ΤΟΥΣ ΛΑΟΥΣ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑΣ, ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΩΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ, ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΦΥΛΕΤΙΚΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ. ΝΑ ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΤΕ ΣΤΟΙΧΕΙΑ, ΚΥΡΙΩΣ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ, ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΔΕΛΦΙΚΕΣ ΕΟΡΤΕΣ ΤΟΥ ΖΕΥΓΟΥΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ. ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΕΤΕ ΜΙΑ ΠΡΟΒΟΛΗ ΜΕ ΑΥΤΟ ΤΟ ΥΛΙΚΟ.

« Αλλά δεν είναι οι πέτρες βέβαια, ή το χρήμα, που πραγματικά θα οικοδομήσουν στην Ελλάδα αυτή τη νέα και παγκόσμια Κιβωτό. Την Κιβωτόν αυτή θα την οικοδομήσει η φωτεινή συνεργασία όλου του κόσμου, αλλά προπάντων η ευθύνη των Ελλήνων να τη στήσουνε ως Έννοια μεταξύ τους...»

Άγ. Σικελιανός, Το Δελφικό Πανεπιστήμιο

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

UNITED NATIONS

ΒΑΘΡΟ ΑΓΑΛΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΥΓΜΑΧΟΥ ΘΕΑΓΕΝΗ:
ένας λαοφίλητος και πολυνίκης αθλητής της αρχαιότητας

Ο πλέον διάσημος αθλητής του αρχαίου κόσμου ήταν ο Θάσιος πυγμάχος Θεαγένης, ο οποίος σύμφωνα με την αρχαία παράδοση πέτυχε να κερδίσει χίλια τετρακόσια στεφάνια και συνεπώς ίσο αριθμό νικών. Ενδέχεται η μαρτυρία αυτή να μην είναι παρά μια υπερβολή που συνόδευε το μύθο του, όπως απίστευτες μοιάζουν και οι διηγήσεις για τη ζωή του• μεταξύ άλλων λέγεται ότι, σε ηλικία μόλις εννέα ετών, ο Θεαγένης, θαυμάζοντας ένα χάλκινο άγαλμα που ήταν στημένο στην αγορά της Θάσου, το απέσπασε από τη βάση του και το μετέφερε στην οικία του. Η πράξη του προκάλεσε αντιδράσεις και πολλοί συμπολίτες του ζήτησαν ακόμα και την καταδίκη του σε θάνατο. Η λογική επικράτησε με την πρόταση ενός ηλικιωμένου, ότι επαρκής τιμωρία θα ήταν απλώς να μεταφέρει το άγαλμα στη θέση του.

Ο Θεαγένης τίμησε την πόλη του με τις νίκες του και οι συμπολίτες τον τίμησαν με την ανάθεση χάλκινου αγάλματος. Σύμφωνα με μια παράδοση, κάθε βράδυ σε αυτό διοχέτευε την οργή του, χτυπώντας το ένας αθλητής που δεν ευτύχησε ποτέ να νικήσει τον Θεαγένη. Ωστόσο, κάποτε το άγαλμα έπεσε από τη βάση του και καταπλάκωσε τον απογοητευμένο αθλητή. Ο δικαστικός αγώνας, που ξεκίνησαν οι συγγενείς του, οδήγησε στην καταδίκη του αγάλματος και τη ρίψη του στη θάλασσα, προκειμένου να απομακρυνθεί το μίasma. Λίγα χρόνια αργότερα οι Θάσιοι ακολουθώντας έναν χρησμό επανέφεραν το άγαλμα στη θέση του και καθιέρωσαν τη λατρεία του Θεαγένη ως θεραπεύουσας θεότητας.

Το καθιερωμένο βραβείο για το νικητή στους αγώνες κατά την αρχαιότητα ήταν ένα απλό στεφάνι από κλαδί ελιάς, ο κότινος, αλλά η τιμή που τον συνόδευε στη ζωή του ιδίου και των απογόνων του ήταν αξιοζήλευτη. Άλλωστε τα ονόματα πολλών αθλητών ξεπέρασαν το εμπόδιο του χρόνου και έφτασαν μέχρι τη σημερινή εποχή.

«Όταν σε είδα δεν
ερώτησα
τί ακριβώς στα χέρια
σου κρατούσες.
Αμέσως ένιωσα πως
οδηγείς
κάτι πολύ σημαντικό•
της περιωπής
του άρματος του ήλιου.
Η προσοχή σου δεν
μπορούσε
να δινόταν έτσι σε τίποτε
φθαρτό και γήινο•
κάτι υψηλό,
κάτι μοναδικό έδειχνε ότι
ελέγχεις.
Και η γαλήνη σου έδειχνε
πως ήσουν γεννημένος
για τη μοναδικότητα
αυτή.»

Άθως Δημουλάς,
Ο Ηνίοχος των Δελφών

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ:

1. Η ΘΑΣΟΣ ΙΔΡΥΘΗΚΕ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 7ΟΥ ΑΙ. Π.Χ. ΑΠΟ ΠΑΡΙΟΥΣ ΑΠΟΙΚΟΥΣ ΟΙ ΟΠΟΙΟΙ ΗΘΕΛΑΝ ΝΑ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΘΟΥΝ ΤΑ ΠΛΟΥΣΙΑ ΟΡΥΧΕΙΑ ΤΟΥ ΝΗΣΙΟΥ. ΤΙ ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ ΓΙΑ ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΥ; ΑΝΑΖΗΤΗΣΤΕ ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΓΝΩΣΤΟΤΕΡΕΣ ΑΠΟΙΚΙΕΣ ΣΤΑ ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ, ΣΤΗ ΒΟΡΕΙΟ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΣΤΗ ΝΟΤΙΟ ΙΤΑΛΙΑ.
2. ΠΕΡΙΓΗΘΕΙΤΕ ΣΤΙΣ ΑΙΘΟΥΣΕΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΔΕΛΦΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΖΗΤΗΣΤΕ ΑΓΑΛΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΙΔΩΛΙΑ ΑΘΛΗΤΩΝ.
3. ΝΑ ΚΑΝΕΤΕ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ ΣΑΣ ΜΙΑ ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΠΟΥΔΑΙΟΥΣ ΑΘΛΗΤΙΚΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ, ΤΑ ΠΥΘΙΑ, ΤΑ ΝΕΜΕΑ, ΤΟΥΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ Κ.Α.
4. ΕΚΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΣΤΕΦΑΝΙ ΟΙ ΑΘΛΗΤΕΣ ΕΠΑΙΡΝΑΝ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΕΠΑΘΛΑ, ΟΠΩΣ ΤΟΥΣ ΓΝΩΣΤΟΥΣ ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΟΥΣ ΑΜΦΟΡΕΙΣ. ΝΑ ΑΝΤΛΗΣΕΤΕ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΟ ΤΟ ΕΙΔΟΣ ΤΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ.
5. ΝΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΕΤΕ ΤΟ ΝΤΟΚΥΜΑΝΤΕΡ ΠΟΥ ΠΡΟΒΑΛΛΕΤΑΙ ΣΤΟΝ ΠΡΟΘΑΛΑΜΟ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΔΕΛΦΩΝ ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΗ ΧΥΤΕΥΣΗ ΤΩΝ ΟΡΕΙΧΑΛΚΙΝΩΝ ΑΓΑΛΜΑΤΩΝ ΜΕ ΤΗ «ΜΕΘΟΔΟ ΤΟΥ ΧΑΜΕΝΟΥ ΚΕΡΙΟΥ».

Πύκτης. Πιθανόν έργο του Απολλώνιου. Ρώμη
Museo Nazionale Romano. Γύρω στο 50 π.Χ.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

ΟΙ ΔΕΛΦΟΙ ΤΙΜΟΥΝ ΕΝΑΝ ΦΙΛΟΣΟΦΟ: η αριστοτελική διάνοηση

Ο σταγειρίτης φιλόσοφος συγκαταλέγεται στους μεγάλους Έλληνες διανοητές. Μαθητής του Πλάτωνα και συνεχιστής του έργου του Σωκράτη, ο Αριστοτέλης αναγνωρίζεται ως ο «πατέρας της Λογικής». Διδάσκαλος του Μεγάλου Αλεξάνδρου τον οποίο μύησε στα ομηρικά έπη, ίδρυσε το 335 π.Χ. στην Αθήνα, στην περιοχή που σήμερα βρίσκεται το Εθνικό Ωδείο, το Λύκειον. Μετά το θάνατο του Μακεδόνα βασιλιά κατηγορήθηκε για το επίγραμμα του στους Δελφούς προς τιμήν του φίλου του, τυράννου Ερμία. Στη Χαλκίδα, όπου κατέφυγε, έκλεισε τα μάτια του το 322 π.Χ. Θεωρείται ότι συνέγραψε περισσότερες από 400 πραγματείες με κορυφαίες τα «Πολιτικά» και την «Αθηναίων Πολιτεία», ενώ από το έργο του «Ποιητική» διασώθηκαν ορισμένα αποσπάσματα τα οποία αναλύουν την αρχαία τραγωδία.

Η διδασκαλία του έδωσε έμφαση στη διατύπωση των νόμων και των τύπων της επιστημονικής σκέψης. Αντίθετα με την πλατωνική «θεωρία των ιδεών», ο Αριστοτέλης υποστήριξε ότι οι «ιδέες» πραγματοποιούνται στον αισθητό, δηλαδή στον πραγματικό κόσμο, και αυτές επηρεάζουν την ψυχή. Ο άνθρωπος, το τελειότερο ον στη γη εκφράζεται με τη λογική και χαρακτηρίζεται από την ελεύθερη βούληση. Για το λόγο αυτό διαφέρει από τα ζώα τα οποία διακατέχονται από τα ένστικτα. Είναι ον πολιτικό, προορισμένο να ζει μέσα στην κοινωνία. Σχετικά με την πολιτειακή οργάνωση, ο Αριστοτέλης θεωρεί ως το τελειότερο πολίτευμα την πολιτεία, στην οποία οι άριστοι κυβερνούν και όχι ο όχλος. Ωστόσο, αναγνωρίζει ότι κάθε πολίτευμα είναι ορθό, όταν αποσκοπεί στο ηθικό καλό της κοινότητας.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ:

1. ΝΑ ΕΝΤΟΠΙΣΕΤΕ ΣΤΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΩΝ ΛΕΓΟΜΕΝΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ (ΑΙΘΟΥΣΑ XI). ΝΑ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΤΕ ΠΡΟΣΕΚΤΙΚΑ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΠΟΥ Ο ΓΛΥΠΤΗΣ ΑΠΟΔΙΔΕΙ ΤΙΣ ΜΟΡΦΕΣ, ΤΑ ΕΝΔΥΜΑΤΑ, ΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ, ΤΙΣ ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΤΟΥΣ. ΝΑ ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΤΕ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΕΣΗ ΤΟΥΣ.
2. ΝΑ ΕΝΤΟΠΙΣΕΤΕ ΣΤΟΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΧΩΡΟ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ ΤΟ ΑΝΑΘΗΜΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΕΡΟΥ. ΠΩΣ ΣΥΝΔΕΕΤΑΙ ΜΕ ΤΟΝ ΜΑΘΗΤΗ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ, ΜΕΓΑΛΟ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟ;
3. ΝΑ ΣΥΛΛΕΞΕΤΕ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ. ΝΑ ΕΠΙΚΕΝΤΡΩΘΕΙΤΕ ΣΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ, ΦΙΛΙΠΠΟ ΤΟΝ Β΄.
4. ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ ΑΛΛΟΥΣ ΜΕΓΑΛΟΥΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ, ΟΠΩΣ Η ΒΕΡΓΙΝΑ ΚΑΙ Η ΠΕΛΛΑ, ΟΙ ΟΠΟΙΟΙ ΣΥΝΔΕΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ; ΝΑ ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΤΕ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΑΥΤΩΝ.
5. ΤΟ ΛΥΚΕΙΟΝ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ ΑΝΑΣΚΑΠΤΕΤΑΙ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΩΔΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ. ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΤΕ ΟΛΑ ΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΝΑ ΤΑ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΤΕ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ ΣΑΣ. ΠΟΙΑ ΚΕΝΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΝΕΙ Η ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΚΑΠΑΝΗ;

«Κι απ' την θαυμάσια πανελλήνιαν
εκστρατεία,
την νικηφόρα, την περιλάμπρη,
την περιάλλητη, την δοξασμένη
ως άλλη δεν δοξάσθηκε καμιά,
την απαράμιλλη: βγήκαμ' εμείς-
ελληνικός καινούριος κόσμος, μέγας.»

Κ. Π. Καβάφης, Στα 200 π.Χ.

Ο ΕΡΜΗΣΙΑΝΑΞ ΑΠΟ ΤΙΣ ΤΡΑΛΛΕΙΣ ΑΦΙΕΡΩΝΕΙ ΣΤΟΝ
ΑΠΟΛΛΩΝΑ ΤΑ ΑΓΑΛΜΑΤΑ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΚΟΡΩΝ ΤΟΥ:
εκδήλωση ισότητας των φύλων

Αγώνες στην αρχαιότητα υπήρχαν πολλοί. Πιο ξακουστοί ήταν αυτοί που γίνονταν κάθε τέσσερα χρόνια στα πανελλήνια ιερά (Ολυμπία, Δελφοί, Ισθμία, Νεμέα) και στους οποίους διαγωνίζονταν ενήλικες άνδρες. Λιγότερο φημισμένοι ήταν επίσης οι αγώνες παιδων, οι οποίοι εκτός από τα τέσσερα ιερά είναι γνωστό ότι πραγματοποιούνταν σε πολλές ελληνικές πόλεις· ο αθλητισμός και η άμιλλα που αναπτύσσεται με τον αγώνα θεωρούνταν αναπόσπαστο τμήμα της διαπαιδαγώγησης των νέων πολιτών.

Ωστόσο, η συμμετοχή στους αγώνες δεν ήταν αποκλειστικό προνόμιο των ανδρών και των αρρένων παιδων. Στη Σπάρτη από τους αρχαϊκούς χρόνους και στα Ηραία, γιορτή που γινόταν στην Ολυμπία, συμμετείχαν κορίτσια σε αγώνες δρόμου, αργότερα, κατά τους ελληνιστικούς και κυρίως τους ρωμαϊκούς χρόνους, ολοένα και περισσότεροι είναι οι αγώνες στους οποίους λαμβάνουν μέρος γυναίκες και νεαρές κόρες. Είναι η εποχή που η θέση της γυναίκας στην κοινωνία μεταβάλλεται και αναβαθμίζεται, αν και ποτέ δεν έφτασε στο σημείο να εξομοιωθεί πλήρως με τη θέση του άνδρα. Το αφιέρωμα του Ερμησιάνακτα για τις τρεις κόρες του, με το οποίο τιμώνται για τις νίκες τους σε αγώνες δρόμου στα Πύθια και στα Νέμεα, καθώς και σε μουσικούς αγώνες στη Σικυώνα και την Επίδαυρο, αποκαλύπτει τη φιλοδοξία των γυναικών και την υπερηφάνεια του πατέρα τους.

«Αρχόντισσα Ροδίτισσα, πως μπήκες;
Γυναίκες διώχνει μια συνήθεια αρχαία
Έδωθε.» «Έχω ένα ανίψι, τον Εὐκλέα,
Τρία Αδέρφια, γιο, πατέρα Ολυμπιονίκης.
Να με αφήσετε πρέπει, Ελλανοδίκες.
Καί εγώ να καμαρώσω μες τα ὠραία
Κορμιά, που για το αγρίλι του Ηρακλέα
Παλαίβουν, θιαμαστές ψυχές αντρίκιες.
Με τές άλλες γυναίκες δεν εἶμαι ὅμοια·
Στον αἰῶνα-το σόϊ μου θα φαντάζη
Με της αντριάς τα αμάραντα προνόμια.
Με μάλαμα γραμμένος το δοξάζει
Σε αστραφτερό κατεβατό μαρμάρου
Ύμνος χρυσός του θάνατου Πινδάρου.»

Λορέντζος Μαβίλης, *Καλλιπάτειρα*

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ:

1. ΕΠΙΣΚΕΦΘΕΙΤΕ ΚΑΙ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΤΕ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΣΤΑΔΙΟ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ.
2. ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ ΑΥΣΤΗΡΟΙ ΑΓΡΑΦΟΙ ΝΟΜΟΙ ΕΠΕΒΑΛΛΑΝ ΒΑΡΙΑ ΤΙΜΩΡΙΑ ΓΙΑ ΟΣΟΥΣ ΜΕ ΔΟΛΙΟΥΣ ΤΡΟΠΟΥΣ ΠΡΟΣΠΑΘΟΥΣΑΝ ΝΑ ΑΠΟΣΠΑΣΟΥΝ ΤΗ ΝΙΚΗ ΣΤΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ. ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ ΠΟΙΟΙ ΦΡΟΝΤΙΖΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΗΡΗΣΗ ΤΟΥΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΙΜΩΡΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΑΡΑΒΑΤΕΣ;
3. ΤΙ ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ;
4. ΝΑ ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΤΕ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ ΠΡΟΣ ΤΙΜΗΝ ΤΟΥ ΠΥΘΙΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ ΣΤΟΥΣ ΔΕΛΦΟΥΣ.
5. ΝΑ ΣΥΖΗΤΗΣΕΤΕ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ ΣΑΣ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΟΙ ΟΠΟΙΕΣ ΘΑ ΕΠΡΕΠΕ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ ΝΑ ΔΙΕΠΟΥΝ ΤΗ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΑΘΛΗΤΙΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ.

Δρόμος γυναικών, τμήμα μελανόμορφης παράστασης. Ρώμη, Μουσείο Βατικανού

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΘΕΑΡΟΔΟΚΩΝ: διπλωματία και διοικητική οργάνωση στο ιερό των Δελφών

Οι πεντετηρικοί πανελλήνιοι αγώνες δεν ήταν εκδηλώσεις στις οποίες απλώς λάμβαναν μέρος αθλητές από διάφορες ελληνικές πόλεις, που συναγωνίζονταν για την προσωπική τους δόξα. Σε αυτούς συμμετείχαν με τον πλέον επίσημο τρόπο πόλεις, οι οποίες μέσω εκπροσώπων τους έφεραν πολύτιμα αφιερώματα στο ιερό, σύναπταν διπλωματικές σχέσεις και επιδίωκαν με τη νίκη των αθλητών τους την πανελλήνια προβολή. Το τυπικό της διαδικασίας επέβαλλε κάθε τέσσερα χρόνια την αποστολή εκπροσώπων του ιερού σε όλες τις ελληνικές πόλεις, προκειμένου να ειδοποιηθούν ότι έφτασε και πάλι η στιγμή για το μεγάλο γεγονός. Οι απεσταλμένοι αυτοί δεν πήγαιναν στο άγνωστο, αναζητώντας τις αρχές της κάθε πόλης. Αντίθετα, γίνονταν δεκτοί από συγκεκριμένους, επιφανείς πολίτες, τους θεαροδόκους, οι οποίοι από παλαιότερα είχαν δεχθεί να φιλοξενούν τους εκπροσώπους του ιερού και να τους παρουσιάζουν στις αρχές της πόλης. Ο κατάλογος των θεαροδόκων του ιερού των Δελφών αναγράφηκε κατά το τέλος του 3ου αι. π.Χ. σε λίθο και περιλαμβάνει τα ονόματα περισσότερων από 500 πόλεις σε όλη την έκταση του αρχαίου ελληνικού κόσμου.

«Αιώνες που ξεκίνησε κι αιώνες
που διαβαίνει
με σφραγισμένα επίσημα,
ερμητικά τα χείλια
και με τα μάτια εκστατικά, το
χέρι στο κοντάρι,
πηγαίνοντας στα γαλανά της
Χίμαιρας βασίλεια...»

Κώστας Ουράνης, *Δον Κιχώτης*

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ:

1. ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΣΑΝ ΔΙΑΦΟΡΑ ΥΛΙΚΑ ΩΣ ΕΠΙΦΑΝΕΙΕΣ ΓΡΑΦΗΣ, ΦΘΑΡΤΑ, ΟΠΩΣ ΤΟΝ ΠΑΠΥΡΟ ΚΑΙ ΤΑ ΔΕΡΜΑΤΑ ΖΩΩΝ, ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΔΙΑΡΚΗ, ΟΠΩΣ ΤΟΝ ΛΙΘΟ ΚΑΙ ΤΟΝ ΧΑΛΚΟ. ΣΥΝΗΘΩΣ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΣΑΝ ΚΕΡΩΜΕΝΕΣ ΠΙΝΑΚΙΔΕΣ, ΔΗΛΑΔΗ ΞΥΛΙΝΕΣ ΕΠΙΦΑΝΕΙΕΣ ΚΑΛΥΜΜΕΝΕΣ ΜΕ ΚΕΡΙ. ΠΑΝΩ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΕΓΡΑΦΑΝ ΜΕ ΕΝΑ ΣΙΔΕΡΕΝΙΟ ΜΥΤΕΡΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ, Η ΜΙΑ ΑΠΟΛΗΞΗ ΤΟΥ ΟΠΟΙΟΥ ΗΤΑΝ ΠΕΠΛΑΤΥΣΜΕΝΗ, ΩΣΤΕ ΝΑ ΔΙΟΡΘΩΝΕΙ Ο ΓΡΑΦΕΑΣ ΤΑ ΣΦΑΛΜΑΤΑ. ΓΙΑ ΠΟΙΟ ΛΟΓΟ ΤΑ ΨΗΦΙΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΣΗΜΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΧΑΡΑΣΣΟΝΤΑΝ ΚΑΙ ΣΕ ΛΙΘΟΥΣ;
2. ΝΑ ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΤΕ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΑΝΑΘΗΜΑΤΑ ΠΟΛΕΩΝ ΠΡΟΣ ΤΟ ΜΑΝΤΕΙΟ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ.
3. ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΑ ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΑΝΑΘΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΗΤΑΝ ΟΙ ΘΗΣΑΥΡΟΙ, ΜΙΚΡΑ ΝΑΟΣΧΗΜΑ ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΑΤΑ, ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ ΦΥΛΑΣΣΟΝΤΑΝ ΠΟΛΥΤΙΜΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ. ΣΤΟΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΧΩΡΟ ΝΑ ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΤΕ ΤΟΥΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΟΥΣ ΘΗΣΑΥΡΟΥΣ.
4. ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ Η ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ ΘΕΩΡΟΥΝΤΑΝ ΠΡΑΞΗ ΑΡΕΤΗΣ, ΕΝΩ ΤΟΥΣ ΞΕΝΟΥΣ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΕ Ο ΞΕΝΙΟΣ ΔΙΑΣ. ΝΑ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΤΕ ΜΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ.
5. ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΣΤΟ ΙΕΡΟ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ, ΟΠΩΣ ΤΟ ΒΟΥΛΕΥΤΗΡΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΥΤΑΝΕΙΟ;

ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ: η ανακήρυξη της ελευθερίας στο ιερό

Απελευθερωτικές πράξεις είναι οι επιγραφικές μαρτυρίες που αναφέρονται στην απελευθέρωση των δούλων από την ιδιωτική ή την κρατική κυριαρχία. Στους Δελφούς υπάρχουν περισσότερες από 800 επιγραφές χαραγμένες κυρίως στο μεγάλο πολυγωνικό τοίχο που λειτουργούσε ως ανάλημμα του ανδρήρου του ναού του Απόλλωνος. Στην αρχαία Ελλάδα και τη Ρώμη ιδανικό ήταν ο πολίτης να μην καταγίνεται με κοπιαστικές εργασίες, «βάνανυσες», όπως τις αποκαλούσαν. Αυτές προορίζονταν για τους δούλους, μια κατηγορία ανθρώπων που βρίσκονταν στην τελευταία βαθμίδα της κοινωνικής διαστρωμάτωσης και είχαν βρεθεί σε αυτή τη θέση είτε από τη γέννησή τους είτε ως αποτέλεσμα υποδούλωσης κατά τη διάρκεια πολέμου ή λεηλασίας. Η μίσθωση δούλων σε βιοτεχνικές εργασίες ήταν σημαντική πηγή εσόδων για τους πλούσιους, καθώς και για τη λειτουργία κρατικών δραστηριοτήτων. Πιο γνωστή είναι η περίπτωση των δούλων που εργάζονταν στα μεταλλεία αργύρου της πόλης των Αθηνών στο Λαύριο. Συχνά, πάντως, οι δούλοι μπορούσαν να αποκτήσουν ή να ανακτήσουν την ελευθερία τους. Αυτό γινόταν με δύο κυρίως τρόπους: είτε με νομική πράξη από τον κύριο είτε από το ίδιο το κράτος σε περιπτώσεις τέλεσης κάποιου ανδραγαθήματος, οπότε η ελευθερία δινόταν από το κράτος ως επιβράβευση. Στην πρώτη περίπτωση εγγυητής της απελευθέρωσης του δούλου ήταν ο θεός, για αυτό το λόγο σε πολλά ιερά έχουν βρεθεί απελευθερωτικές επιγραφές. Δεν είναι, τέλος, σπάνιες οι περιπτώσεις δούλων που οι ίδιοι κατάφεραν να εξαγοράσουν την ελευθερία τους. Οι απελεύθεροι, ωστόσο, δεν αναγνωρίζονταν ως πολίτες με πλήρη δικαιώματα, υποβάλλονταν σε φόρους και σε περιορισμούς προνομίων και είχαν δεσμεύσεις απέναντι στον προηγούμενο κύριο τους.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ:

1. ΝΑ ΕΠΙΣΚΕΦΘΕΙΤΕ ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΠΟΛΥΓΩΝΙΚΟ ΤΟΙΧΟ ΣΤΟΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΧΩΡΟ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ, ΟΠΟΥ ΣΩΖΟΝΤΑΙ ΕΚΑΤΟΝΤΑΔΕΣ ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗΣ ΔΟΥΛΩΝ. ΝΑ ΣΧΟΛΙΑΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΩΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΩΝ ΕΠΙΓΡΑΦΩΝ ΣΤΟ ΙΕΡΟ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΡΧΑΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΟΣΜΟ.
2. ΝΑ ΕΞΕΤΑΣΕΤΕ ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΔΟΥΛΕΜΠΟΡΙΟΥ ΑΠΟ ΤΟΝ 18ο ΕΩΣ ΚΑΙ ΤΟΝ 21ο ΑΙ. ΚΑΙ ΤΙΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΤΟΥ. ΝΑ ΣΧΟΛΙΑΣΕΤΕ ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΜΠΟΡΙΑΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΩΝ (TRAFFICKING) ΣΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΠΟΧΗ.
3. ΜΙΑ ΒΟΛΤΑ ΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ. ΝΑ ΠΕΡΙΗΓΗΘΕΙΤΕ ΣΤΙΣ ΑΙΘΟΥΣΕΣ ΜΕ ΤΙΣ ΕΠΙΤΥΜΒΙΕΣ ΣΤΗΛΕΣ ΚΑΙ ΝΑ ΕΝΤΟΠΙΣΕΤΕ ΤΙΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΟΠΟΥ ΑΠΕΙΚΟΝΙΖΟΝΤΑΙ ΔΟΥΛΟΙ ΚΑΙ ΟΙΚΙΑΚΕΣ ΒΟΗΘΟΙ. ΝΑ ΠΕΡΙΓΡΑΨΕΤΕ ΤΙΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΣΤΗΝ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΟΥΛΩΝ.
4. Ο ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΘΟΡΙΚΟΥ ΗΤΑΝ ΑΚΜΑΙΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕΤΑΛΛΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 5ο ΚΑΙ 4ο ΑΙ. Π.Χ., ΚΑΘΩΣ ΒΡΙΣΚΟΤΑΝ ΚΟΝΤΑ ΣΤΑ ΜΕΤΑΛΛΕΙΑ ΤΟΥ ΛΑΥΡΙΟΥ. ΝΑ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΕΤΕ ΜΙΑ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΜΕ ΤΗΝ ΤΑΞΗ ΣΑΣ ΚΑΙ ΝΑ ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΒΕΤΕ ΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ - ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΑΡΚΟ ΛΑΥΡΙΟΥ.

«Μας ταπεινώσαν όλες οι ταπεινώσεις, με την απόφαση την ήσυχη του ανέλπιδου ρουφήσαμε όλους τους καημούς κι όλους τους τρόμους, στη χώρα που όλες οι ζωές σα φυτρωμένες, φτερό την κάμαμε τη ρίζα μας, και φύγαμε μακριά στα ολάνοιχτα προς τους μεγάλους δρόμους.»

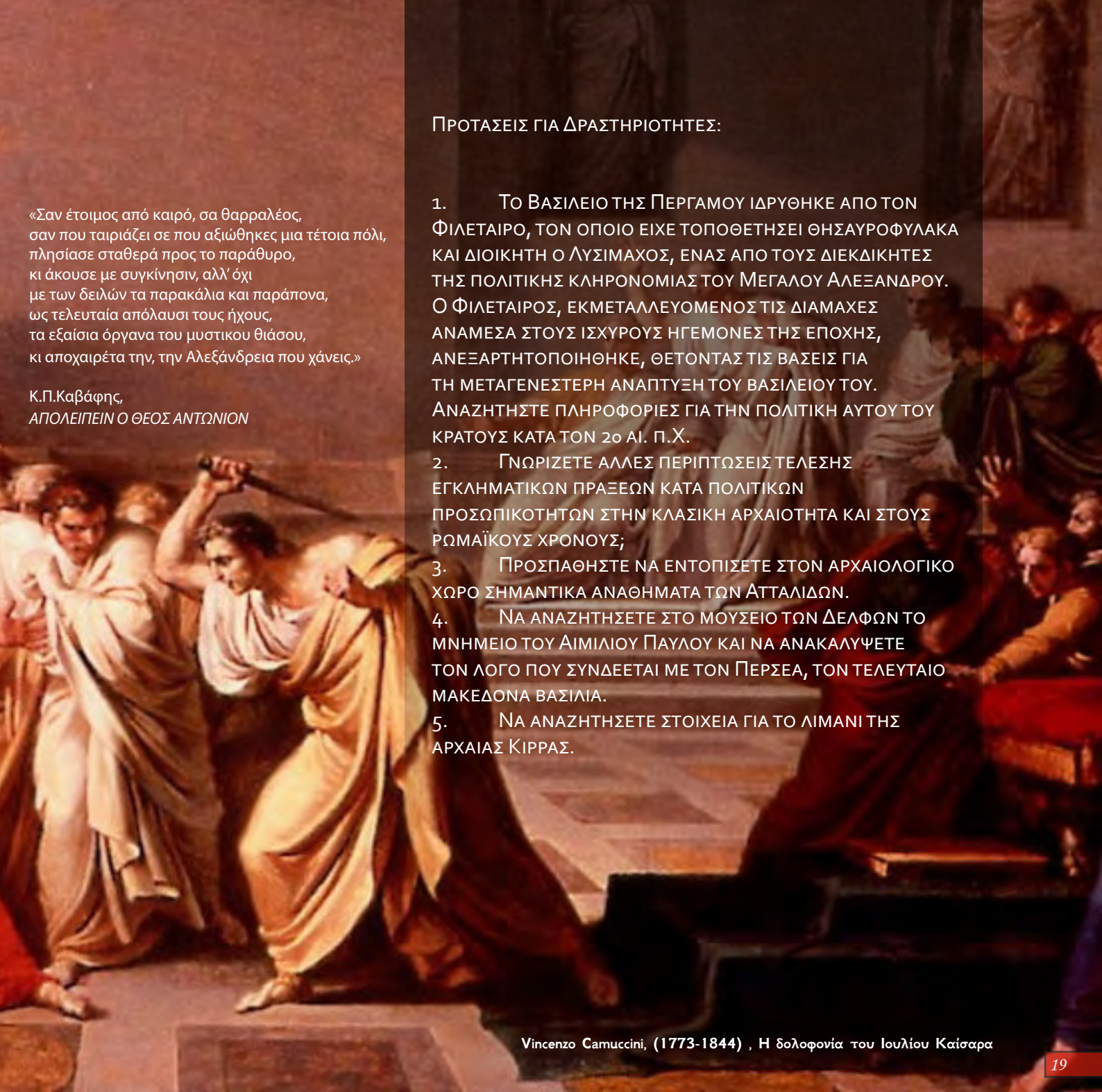
Κ. Παλαμά,
Ο Δωδεκάλογος του γύφτου

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΤΗΣ ΠΡΑΞΩΣ ΣΤΟΝ ΑΠΟΛΛΩΝΑ:
απόπειρα πολιτικής δολοφονίας στην αρχαιότητα

Όταν ο Ευμένης ο Δεύτερος, βασιλιάς της Περγάμου, επέστρεφε από τη Ρώμη, όπου ενώπιον της Συγκλήτου πρόβαλε κατηγορίες κατά του Περσέα, πείθοντας τους Ρωμαίους να πολεμήσουν εναντίον του Μακεδόνα βασιλιά, ο τελευταίος οργάνωσε σχέδιο δολοφονίας κατά του Ευμένη. Η πράξη αποφασίστηκε να τελεστεί στο ιερό των Δελφών, από όπου ο Ευμένης θα διερχόταν κατά το ταξίδι επιστροφής του, προκειμένου να προσφέρει θυσία στον Απόλλωνα. Για να το πετύχει, ο Περσέας δωροδόκησε τον Εύανδρο από την Κρήτη, αρχηγό μιας ομάδας μισθοφόρων, καθώς και τρεις Μακεδόνες. Τους έδωσε, επίσης, επιστολή για την Πραξώ, η οποία με την οικονομική της επιφάνεια αποτελούσε εξέχον μέλος της κοινωνίας των Δελφών και διατηρούσε φιλικές σχέσεις με τον Περσέα. Οι δολοφόνοι κτύπησαν, όταν ο Ευμένης ανέβαινε από την Κίρρα στους Δελφούς. Σε ένα σημείο ο δρόμος στένευε τόσο μεταξύ ενός τοίχου και του γκρεμού, ώστε η πολυπληθής συνοδεία ήταν υποχρεωμένη να πορεύεται κατά στοίχο, αφήνοντας τον βασιλιά έκθετο. Τότε οι μισθοφόροι άρχισαν να εκτοξεύουν πάνω από τον τοίχο μεγάλες πέτρες, από τις οποίες μια πέτυχε τον Ευμένη στο κεφάλι. Αρχικά οι ακόλουθοί του σαστισμένοι τον εγκατέλειψαν εκτός από έναν, τον Πανταλέοντα από την Αιτωλία. Γρήγορα, όμως, επέστρεψαν και καταδίωξαν τους δολοφόνους μέχρι την κορυφή του Παρνασσού. Ο Ευμένης, για τον οποίο όλοι πίστεψαν ότι είχε σκοτωθεί και η σχετική φήμη έφτασε μέχρι την Πέργαμο και τη Ρώμη, ανέκτησε τις αισθήσεις του και την επόμενη ημέρα μεταφέρθηκε στο λιμάνι και από εκεί με πλοίο αρχικά στην Κόρινθο και μετά στην Αίγινα. Η τύχη της Πραξώς, στο σπίτι της οποίας εξυφάνθηκε το σχέδιο δολοφονίας, δεν είναι γνωστή, αν και μπορούμε να υποθέσουμε ότι θα υπέστη τις συνέπειες της πράξης της στη Ρώμη, όπου την μετέφερε ο Γάιος Βαλέριος, απεσταλμένος της Συγκλήτου στην Ελλάδα.

«Σαν έτοιμος από καιρό, σα θαρραλέος,
σαν που ταιριάζει σε που αξιώθηκες μια τέτοια πόλι,
πλησίασε σταθερά προς το παράθυρο,
κι άκουσε με συγκίνησιν, αλλ' όχι
με των δειλών τα παρακάλια και παράπονα,
ως τελευταία απόλαυσι τους ήχους,
τα εξαίσια όργανα του μυστικού θιάσου,
κι αποχαιρέτα την, την Αλεξάνδρεια που χάνεις.»

Κ.Π.Καβάφης,
ΑΠΟΛΕΙΠΕΙΝ Ο ΘΕΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΝ

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ:

1. ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ ΤΗΣ ΠΕΡΓΑΜΟΥ ΙΔΡΥΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΟΝ ΦΙΛΕΤΑΙΡΟ, ΤΟΝ ΟΠΟΙΟ ΕΙΧΕ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΕΙ ΘΗΣΑΥΡΟΦΥΛΑΚΑ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΗ Ο ΛΥΣΙΜΑΧΟΣ, ΕΝΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΔΙΕΚΔΙΚΗΤΕΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Ο ΦΙΛΕΤΑΙΡΟΣ, ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΟΜΕΝΟΣ ΤΙΣ ΔΙΑΜΑΧΕΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΥΣ ΙΣΧΥΡΟΥΣ ΗΓΕΜΟΝΕΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ, ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΠΟΙΗΘΗΚΕ, ΘΕΤΟΝΤΑΣ ΤΙΣ ΒΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΑΓΕΝΕΣΤΕΡΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ. ΑΝΑΖΗΤΗΣΤΕ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 2ο ΑΙ. Π.Χ.
2. ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ ΑΛΛΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΕΛΕΣΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΚΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΩΝ ΣΤΗΝ ΚΛΑΣΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΡΩΜΑΪΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ;
3. ΠΡΟΣΠΑΘΗΣΤΕ ΝΑ ΕΝΤΟΠΙΣΕΤΕ ΣΤΟΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΧΩΡΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΑΝΑΘΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΤΑΛΙΔΩΝ.
4. ΝΑ ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΤΕ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟ ΤΟΥ ΑΙΜΙΛΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΚΑΙ ΝΑ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΤΕ ΤΟΝ ΛΟΓΟ ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΕΤΑΙ ΜΕ ΤΟΝ ΠΕΡΣΕΑ, ΤΟΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΑ ΒΑΣΙΛΙΑ.
5. ΝΑ ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΤΕ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΙΡΡΑΣ.

ΠΡΟΣΦΟΡΕΣ ΣΤΟ ΙΕΡΟ:

η χρησμοδοσία, οι ιερείς και οι μάντιες

Ο πέλανος ή πελανός ήταν ένα είδος γλυκίσματος, μία πίτα από κριθάρι ζυμωμένη με μέλι, κάτι ανάλογο με το σημερινό πρόσφορο, το οποίο προσέφεραν οι θεοπρόποι, δηλαδή αυτοί που ζητούσαν να λάβουν χρησμό. Μαζί με τον πέλανο προσέφεραν ένα χρηματικό ποσό και θυσίαζαν ένα οικόσιτο ζώο (ταύρο, κατσίκα ή χοίρο). Ο θεός έδειχνε τη διάθεσή του να φανερωθεί μέσω του χρησμού, όταν το ζώο άρχιζε να τρέμει πριν τη θυσία. Στη συνέχεια οι ιερείς και οι θεοπρόποι έμπαιναν στο άδυτο, το οποίο σύμφωνα με την επικρατέστερη θεωρία βρισκόταν εντός του ναού του Απόλλωνος. Εκεί, ήταν καθισμένη πάνω στον μαντικό τρίποδα η Πυθία, μία γυναίκα πενήντα χρόνων που όφειλε να είχε ζήσει υποδειγματικό βίο. Κατά τη διάρκεια της χρησμοδοσίας η Πυθία καταλαμβάνονταν από ιερή μανία και έβγαζε άναρθρες κραυγές, ίσως λόγω των αναθυμιάσεων που αναδύονταν από το χάσμα γης, επί του οποίου είχε οικοδομηθεί ο ναός. Το ιερατείο αναλάμβανε να ερμηνεύσει τα όσα η Πυθία είχε εκστομίσει, δίνοντας ένα χρησμό συχνά διφορούμενο, δηλαδή με περισσότερες από μία ερμηνείες.

Η εξαιρετή φήμη του μαντείου των Δελφών αλλά και ο σεβασμός με τον οποίο είχε περιβληθεί η λειτουργία του, οφειλόταν στην παραδοχή ότι ήταν ο ίδιος ο Απόλλων που έδινε το χρησμό μέσω της Πυθίας. Από τους κλασικούς χρόνους η χρησμοδοσία γινόταν την 7η ημέρα κάθε μηνός, πλην του χειμώνα, οπότε σύμφωνα με το μύθο ο Απόλλων εγκατέλειπε για τρεις μήνες το ιερό και τη θέση του έπαιρνε ο Διόνυσος.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ:

1. ΝΑ ΕΠΙΣΚΕΦΘΕΙΤΕ ΤΟ ΝΑΟ ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ ΣΤΟΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΧΩΡΟ. ΝΑ ΜΟΙΡΑΣΤΕΙΤΕ ΣΕ ΟΜΑΔΕΣ ΠΟΛΕΩΝ ΠΟΥ ΖΗΤΟΥΝ ΧΡΗΣΜΟ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΙΕΡΕΙΣ ΤΟΥ ΜΑΝΤΕΙΟΥ.
2. ΝΑ ΕΝΤΟΠΙΣΕΤΕ ΣΤΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΑ ΑΕΤΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ. ΠΩΣ ΕΙΚΟΝΙΖΕΤΑΙ Ο ΑΠΟΛΛΩΝ ΚΑΙ ΠΩΣ Ο ΔΙΟΝΥΣΟΣ;
3. ΝΑ ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΤΕ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΣΗΜΕΡΙΝΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΘΙΜΩΝ ΣΤΑ ΟΠΟΙΑ ΝΑ ΓΙΝΕΤΑΙ Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΩΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΩΝ ΟΠΩΣ Ο ΠΕΛΑΝΟΣ.
4. ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ ΑΛΛΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΜΑΝΤΕΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ; ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ ΣΑΣ ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΣΧΕΔΙΑΣΕΤΕ ΕΝΑ ΧΑΡΤΗ ΚΑΙ ΝΑ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΕΤΕ ΟΛΑ ΤΑ ΓΝΩΣΤΑ ΜΑΝΤΕΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ. Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΘΑ ΣΑΣ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΥ ΧΡΗΣΙΜΗ.
5. ΝΑ ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΤΕ ΦΗΜΙΣΜΕΝΟΥΣ ΧΡΗΣΜΟΥΣ ΤΟΥ ΜΑΝΤΕΙΟΥ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ.

«Το νου μου τραγικό λογιάζω Οιδίποδα
το φοβερό αίνιγμά μου να εξηγεί
–κυλίμι στρώνεται ο ίσκιος μου στη γη–
Το νου μου τραγικά λογιάζω Οιδίποδα·
Φριχτή κι απ' της Πυθίας ακούω τον τρίποδα
της προφητείας να υψώνεται η κραυγή
Το νου μου τραγικό λογιάζω Οιδίποδα·
το γρίφο του εαυτού μου να εξηγεί.»

Μελισσάνθη, Σφίγγα

Η Θέμις έenthronη στον τρίποδα και ο βασιλιάς της Αθήνας,
Αιγεύς. Ερυθρόμορφη κύλικα, 440-430 π.Χ.

ΟΙ ΜΙΛΗΣΙΟΙ ΤΙΜΟΥΝ ΤΟΥΣ ΣΑΤΡΑΠΕΣ ΙΔΡΙΕΑ ΚΑΙ ΑΔΑ:

το βασίλειο της Καρίας και το Μαυσωλείο της Αλικαρνασσού

Ο Ιδριεύς και η Άδα ήταν σύζυγοι και αδέρφια, παιδιά του Εκατόμνου, ιδρυτή της ομώνυμης δυναστείας που κυβέρνησε τη σατραπεία, δηλαδή την ημιαυτόνομη διοικητική περιφέρεια του περσικού κράτους της Καρίας. Ο μεγαλύτερος αδελφός τους, ο Μαύσωλος, ο οποίος διαδέχθηκε τον Εκάτομνο, διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο, ενισχύοντας τις αντίρροπες δυνάμεις που αναπτύσσονταν στο εσωτερικό της περσικής αυτοκρατορίας. Το 357 π.Χ. μάλιστα συνέβαλε στην αποδόμηση της Αθηναϊκής Συμμαχίας, προκαλώντας την αποστασία της Χίου, της Κω, της Ρόδου και του Βυζαντίου. Μετά το θάνατό του, το 353 π.Χ., τον διαδέχτηκε η επίσης αδελφή και σύζυγός του, Αρτεμισία, η οποία ξεκίνησε την ανέγερση ενός λαμπρού ταφικού μνημείου για το νεκρό σύζυγό της, του Μαυσωλείου της Αλικαρνασσού. Το Μαυσωλείο θεωρούνταν ως ένα από τα επτά θαύματα της αρχαιότητας. Μετά την κατάλυση του περσικού κράτους ο Αλέξανδρος διατήρησε σε μεγάλο βαθμό τη δομή του στο νεοσύστατο κράτος του και όρισε την Άδα ως σατράπη της περιοχής. Το ανάθημα των Μιλησίων πρέπει να ανάγεται στα χρόνια 351-343 π.Χ..

Κατά την περίοδο αυτή ο Ιδριεύς και η Άδα ήταν σατράπες από κοινού. Για τον γλύπτη Σάτυρο από την Πάρο, ο οποίος υπογράφει τη βάση του αναθήματος, είναι γνωστό ότι μαζί με τον Πυθεό συνέγραψαν μελέτη για το Μαυσωλείο, στην ολοκλήρωση του οποίου συνέβαλαν επίσης κορυφαίοι γλύπτες της εποχής, ο Λεωχάρης, ο Βρύαξης, ο Πραξιτέλης και ίσως ο Τιμόθεος.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ:

1. ΤΟ ΜΑΥΣΩΛΕΙΟ ΤΗΣ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΟΥ ΘΕΩΡΟΥΝΤΑΝ ΩΣ ΕΝΑ ΑΠΟ ΤΑ ΕΠΤΑ ΘΑΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ. ΑΝΑΖΗΤΗΣΤΕ ΠΕΡΙΓΡΑΦΕΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΔΩΣΤΕ ΙΔΙΑΙΤΕΡΗ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΙΣ ΑΝΑΓΛΥΦΕΣ ΖΩΦΟΡΟΥΣ ΠΟΥ ΠΕΡΙΕΤΡΕΧΑΝ ΤΗ ΒΑΣΗ. ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΘΥΜΗΘΕΙΤΕ ΠΟΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΕΠΤΑ ΘΑΥΜΑΤΑ ΒΡΙΣΚΟΝΤΑΝ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΟΦΩΝΟ ΚΟΣΜΟ;
2. ΣΤΟ ΜΑΥΣΩΛΕΙΟ ΕΡΓΑΣΤΗΚΑΝ ΜΕΡΙΚΟΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΠΙΟ ΔΙΑΣΗΜΟΥΣ ΓΛΥΠΤΕΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ. ΠΕΡΙΓΡΑΨΤΕ ΜΕΡΙΚΑ ΑΠΟ ΤΑ ΚΟΡΥΦΑΙΑ ΕΡΓΑ ΠΛΑΣΤΙΚΗΣ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΤΟΥΣ ΑΠΟΔΙΔΟΝΤΑΙ.
3. ΤΗΝ ΙΔΙΑ ΠΕΡΙΟΔΟ ΠΟΥ ΑΝΕΓΕΡΘΗΚΕ ΤΟ ΜΑΥΣΩΛΕΙΟ ΤΗΣ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΟΥ, ΟΛΟΚΛΗΡΩΘΗΚΕ Ο ΤΡΙΤΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ ΣΤΟΥΣ ΔΕΛΦΟΥΣ. ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΕΝΤΟΠΙΣΕΤΕ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΚΑΙ ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΑ ΔΥΟ ΜΝΗΜΕΙΑ, ΤΟΣΟ ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ ΣΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥΣ, ΟΣΟ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ Η ΟΠΟΙΑ ΟΔΗΓΗΣΕ ΣΤΗΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥΣ.
4. ΝΑ ΕΝΤΟΠΙΣΕΤΕ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ ΑΝΑΘΗΜΑΤΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ.

«Στην άμμο, τα έργα
στήνονται μεγάλα των
ανθρώπων,
και σαν παιδάκι τα γκρεμίζει
ο Χρόνος με το πόδι.»

Κ.Γ. Καρυωτάκης, *Φθορά*

Αναπαράσταση του
Μαυσωλείου της
Αλικαρνασσού,
4ος αι. π.Χ.

